

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.23.2.11-25>

Sergej Valijev

Tragična lepota: o Sofoklovi Dejanjri

UVOD

Bolj kot se poglobljamo v Dejanjrinu tragično usodo, kot jo je upodobil Sofokles v svojih *Trahinkah*, bolj se lahko zavemo globine psihološkega uvida, s katerim nam osvetljuje to tragično junakinjo, katere zgodba je odločilno zaznamovana z nepremagljivostjo Erosa in nepopolnostjo človeškega poznavanja resničnosti. Ženska, ki jo na začetku tragedije spoznamo kot pasivno in nevedno glede sveta izven obzorja svojega doma, bo v ključnem trenutku usodno posegla v življenje svojega moža in ga za vselej izgubila v želji, da bi si ga ponovno pridobila. Pri tem pa se lik Dejanjre izmika vsakršnemu poenostavljenju: njenega dejanja ne moremo razumeti le skozi prizmo pravnih kategorij, ampak ga moramo razumeti širše, na obzorju tragične eksistencialne brezizhodnosti. To bom skušal pokazati v nadaljevanju, ko bom podrobneje predstavil nekatere ključne trenutke njene usode, prepletene s tragično ironijo, bremenom odločitve in tragičnim spoznanjem.

TRAGIČNA IRONIJA

Dejanejra¹ že takoj v prologu *Trahink* spregovori o svoji žalosti: »Pregovor starodaven med ljudmi je, / da ni usode smrtnikov pred smrtjo / spoznati moč za srečno ne nesrečno. / A jaz še pred odhodom v Hades vem, / da moja težka je in žalostna.« (1–3)² Vzrok njene nesreče so neprestane bojazni glede Herakla, ki je zaradi svojih junaških podvigov pogosto zdoma. Toda zdaj se, potem ko ji sin Hilos pove, da je slišal govornice, da je Herakles zapleten v boj z Evritom na Evboji, običajnim skrbem zaradi tveganih odprav moža pridruži še drug strah, povezan z prerokbo, ki ji jo je pred odhodom zaupal Herakles in je napovedovala, da bo prav pri tem podvigu ali umrl ali pa po njem srečno živel (76–81). Nekoliko kasneje (155–74) izvemo še, da prerokba dodonskega preročišča pravi, da se bo odločilni dogodek zgodil petnajst mesecev po Heraklovem odhodu od doma, kar ravno sovpada z dogajalnim časom *Trahink*.

Že v teh uvodnih verzih začutimo poteze tragične ironije. Dejanejra se ima za nesrečno, ne da bi vedela, da resnična nesreča šele prihaja nadnje. Zdaj je vsa v skrbeh zaradi tegob, ki jih prestaja Herakles med svojimi podvigi, a kmalu se ji bodo spodmaknila tla lastnega obstoja v spoznanju, da mož, ki ga je ljubila in zanj prestala toliko nemirnih ur, v resnici ni *le* njen. Dejanejrine besede v v. 82 »usoda se njegova zdaj odloča,« so vse preveč resnične, toda Dejanejra nima najmanjše slutnje o tem, da se bo prav prek nje prevesila tehtnica usode (ρόπή).

V prologu se nam že razkrijejo nekatere bistvene poteze Dejanejrinega značaja: to je nežna ženska, zvesta žena, katere smisel življenja je v ljubezni do moža in ki ni vajena posegati v zunanji svet – posebej značilno se to kaže v tem, da se Dejanejra šele po nasvetu vzgojiteljice (49–60) odloči, da pošlje sina Hilosa poizvedovat glede očeta.

1 Za podrobnejši opis upodobitev (tako v literaturi kot na poslikavah keramike) posameznih prizorov zgodbe o Heraklu in Dejanejri pred Sofoklovo dramo prim. Lesky, *Die tragische Dichtung der Hellenen*, 207–208; Easterling, *Sophocles: Trachiniae*, 15; Kamerbeek, *The Trachiniae*, 2; Carawan, »Deianira's Guilt«, 191–201. Posebno pomembna pri tem sta fragment iz Heziodovega *Kataloga žensk* (Merkelbach in West, 78) in 16. Bakhilidov ditiramb. V Heziodovem fragmentu je omenjeno, da je Dejanejra Heraklu po Lihasu poslala zastrupljen hiton. Posebej zanimivo je, da je v tem fragmentu Dejanejra najprej označena kot ἐπίφρων, razumna, preudarna, nato pa je za zastrupljeni hiton uporabljen glagol ἄδω (v. 20, medij aor. ἄδσατο) »ravnem nespametno«, a tudi »zapeljem«, »škodujem« (prim. *Il.* 19.91) – kot namenoma dvoumen razume na tem mestu ta glagol Easterling, *Sophocles: Trachiniae*, 16. Prim. tudi Kamerbeek, *The Trachiniae*, 1–2. V 16. Bakhilidovem ditirambu (verjetno nastal le malo pred *Trahinkami*) pa najdemo opis Erosa kot nepremagljivega božanstva/dajmona (ἄμαχος δαίμων, 24), ki je za Dejanejro osnoval pameten in močno objokovan načrt (πολύδακρυν ὕφανε / μήτιν ἐπίφρων', 24–25), kako bi si lahko s starim Nesosovim »darom« ponovno pridobila Herakla (Campbell, *Greek Lyric* 212–14). S tem je Bakhilid že izrazil tisto, kar bo v Sofoklovi drami igralo odločilno vlogo: nepremagljivost Erosa in usodno Dejanejriino zmoto (ἄμαρτία). Brez dvoma pa je Sofokles v primerjavi s starejšimi viri v zgodbo o Heraklu in Dejanejri pomembno posegel, s čimer je lahko izoblikoval posebno dramsko napetost.

2 Slovenski prevodi verzov iz *Trahink* so vzeti iz prevoda B. Senegačnika v: *Ajant. Trahinke. Filoktet.*

Tragična ironija se še okrepi po nastopni pesmi zboru, ko se Dejanerja na zbor trahinskih deklet obrača z besedami, ki bodo kmalu kot težko breme legle nadnjo: »Trpljenje moje, zdi se mi, poznate / bojim pa se, da ve, neuke zdaj, / spoznate v lastni skušnji ga nekoč« (141–43).³ Dejanerja ponovno, kot v prologu, izraža bistveno nevednost glede sebe in svojega življenjskega položaja. Ne ve, da je ona tista, ki je – če njeno prihodnje trpljenje primerjamo s tistim ob začetku drame – ἀπειρος, neizkušena v trpljenju. Ona je tista, pred katero je nova izkušnja trpljenja, ki ji bo na trpek način razkrila njeno dotedanjo nevednost.

Zdi se, da sel z novico o tem, da je Herakles zmagovito sklenil pohod nad Evbojo, razrešuje dramsko napetost: »Dejanerja, gospodarica! Prvi / z vestjo strahu te rešim. Vedi: sin / Alkmene živ je! Zmagovit žrtvuje / prvine v čast bogovom zdaj domačim.« (180–84) Toda ta λύσις (δέσποινα Δηάνειρα, πρῶτος ἀγγέλων ὄκνου σε λύσω) je le navidezna.⁴ Ta λύσις, ki se pozneje izkaže le kot navidezna rešitev, kot utvara, v resnici še dodatno stopnjuje dramsko napetost. Rešitev, ki to ni, saj je lahko kot takšna za hip pojmovana le na obzorju smrtnikov, odločilno zaznamovanem z njihovim nepopolnim védenjem, vodi le še globlje v nerazrešljiv klobčič tragične usode. Prav tako je tudi zborovo veselje v hiporhemi nad bližnjim prihodom Herakla, bodočega ženina,⁵ zgolj svetel blisk, »ki le temnejši noč stori, ko ugasne« (F. Prešeren).

V kontrastu s skupino ojhalijskih jetnic, ki jih glasnik Lihos privede na prizorišče, še ostreje stopi v ospredje Dejanerjina navidezna sreča. V pogovoru z Dejanerjo (225–328) Lihos tako prikroji resnico, da zamolči vse bistveno o ujetnicah in dogajanju na Evboji.⁶ Ta dekleta, ki jih je njen mož po zmagi zaslužnil na Evboji, v Dejanerji zbuja veliko sočutje, med njimi pa posebno pozornost zbuja Iola, h kateri se Dejanerja obrača v verzih 329–34. Ustavimo se za trenutek na tem mestu, kjer gre v bistvu za začasen odklon od spoznanja resnice, ki pa bo prav zaradi te zdajšnje utvare toliko bolj pretresljivo. Kot upravičeno poudarja A. Beck, je prav Lihasova laž o vzroku Heraklove bitke z Evritom in iz nje sledeče Dejanerjino nepopolno poznavanje resnice glede ujetnic ustvarilo dramski prostor, v katerem je Dejanerja lahko izrazila svoje

3 Izredno pomenljiv je zaključek verza, v katerem je izkušnja/trpljenje postavljena za temelj spoznanja: μήτ' ἐκμάθοις παθοῦσα.

4 O λύσις je S. Goldhill, *Sophocles and the Language of Tragedy*, 15, upravičeno zapisal: »Lysis and its cognate vocabulary becomes a sign in Sophoclean theatre for the failures of human control, and ultimately for the only release that is inevitable and sure, that of death.«

5 Beseda μελλονύμφος, »bodoči ženina«, skriva v sebi dvojno ironijo: po eni strani je prihodnja Heraklova nevesta lahko le Iola, po drugi strani pa se bo kasneje izkazalo, da je ta bodočnost lahko le bodočnost Heraklove smrti.

6 Podrobnejšo študijo tega Lihasovega zavajajočega govora podaja U. Parlavantza-Friedrich, *Täuschungsszenen in den Tragödien des Sophokles*, 26–28. Za razmislek o Dejanerjinem značaju je pomembno avtoričino opažanje, da Dejanerja v zmedenem Lihasovem govoru ne zazna prevare, kar še dodatno potrjuje predstavo o njeni nevednosti glede zunanjega sveta in razmerij v njem.

usmiljenje/sočutje (οἶκτος) z njimi.⁷ V trenutku sočutja z Iolo je v njej videla tako rekoč mlajšo sestro, mlajšo sopotnico v trpljenju.⁸ Zato ker je dramski okvir ponudil Dejanetri možnost, da je lahko v polnosti izrazila svojo sposobnost empatije, bo lahko gledalec kasneje še intenzivneje sočustvoval z njo, ko se ji bo v spoznanju resnice začel podirati svet.

PRVO TRAGIČNO SPOZNANJE

Medtem ko Dejanetra misli, da se z nesrečnicami vrača v gotovost svojega doma, se njena predstava o resničnosti pričjenja neusmiljeno rušiti. Prek sla spozna (posebno značilna je v tem položaju uporaba glagola *μανθάνω*: μάθης, 336, in *ἐκμάθης*, 337) resnico o Heraklovem zavzetju Ojhalije, ki jo je Lihhas v svojem govoru spretno prikri. Resnični razlog Heraklovega napada na Ojhalijo je strast, ki ga je prevzela do princese Iole – do lepe jetnice, ki jo je Dejanetra ravnokar sprejela k sebi domov. Zdaj je ona tista, ki si zasluži usmiljenje, saj je bil razdejan njen dom kot temeljni, notranji prostor odnosa med možem in ženo. Mož, za katerega jo je tako skrbelo, naenkrat ni več zgolj njen (to bo najnazorneje izrazila v verzih 545–46).

Preden nadaljujemo, se ustavimo za trenutek pri Dejanetrinem odzivu na to spoznanje, s katerim se spreminja njen bivanjski položaj. Po besedah sla je obstala v osuplosti (*ἐκπεπληγμένη κυρῶ*, 337) – ne ve, kaj storiti, ne ve, na koga se lahko obrne v tako močno spremenjeni situaciji.⁹ Nikakor iz nje ne govorita jeza ali ljubosumje, temveč strah in žalost. V pretresenosti ji pomaga zbor, ko ji svetuje (387–88), naj znova izpraša Lihhasa glede dogodkov na

7 Beck, »Der Empfang Ioles«, 14 in 16. Prim. v. 243, kjer Dejanetra ujetnice imenuje οἰκτραί, »usmiljenja, objokovanja vredne«. Kot upravičeno poudarja Winnington-Ingram (*Sophocles*, 332–33), Lihhas laže bolj glede motivov Heraklovega napada na Ojhalijo kot pa glede samih dejstev. Bolj kot za izmišljotino gre za prikrojitev dejanskega stanja. Upodobitev neposrednega srečanja med Dejanetro in Iolo je Sofoklova inovacija – srečanja ne najdemo ne pri starejšem Bakhilidu niti pri mlajših, a tudi na starejše vire oprtih mitografihs Psevdoapolodorju in Diodoru Sicilskem. Po mnenju Carawana, »Deianeira's Guilt«, 198, bi bil prav to lahko dokaz za to, da je Sofoklova upodobitev Dejanetre (in torej nastanek *Trahink*) poznejša od Bakhilidovega diti-ramba, s čimer bi bila ovržena teza avstrijskega klasičnega filologa F. Stoessla, da so *Trahinke* nastale po tem diti-rambu. Če bi se namreč Bakhilid zgledoval po Sofoklu, potem po Carawanovem mnenju ne bi izpustil tako pomembnega motiva, kot je srečanje med Dejanetro in Iolo, ki poleg tega, da ustvarja dramski prostor za Dejanetrino sočutje, pozneje tudi vpliva na njeno uporabo skrivnega sredstva. Težava takšne razlage je, da predpostavlja, da bi Bakhilid, če bi omenjeni diti-ramb ustvaril v času po nastanku Sofoklovih *Trahinkah*, nujno sprejel Sofoklovo inovacijo.

8 Beck, »Der Empfang Ioles«, 16; Winnington-Ingram, *Sophocles*, 76–77. Ko bo Dejanetra kasneje dejala, da je Iolo trpljenje zadelo zaradi njene lepote, se bomo spet lahko zavedeli podobnosti med lepo ujetnico in njo samo, saj je v prologu (9–25) v spominu na boj med svojima snubcema Heraklom in strašnim rečnim bogom Ahelujem opisala svoj strah, da bi jo slednji zasnubil in bi tako trpela zaradi svoje lepote (μή μοι τὸ κάλλος ἄλγος ἐξέυροι ποτέ).

9 S podobnimi besedami (*ἐκπεπληγμένη φόβῳ*, 24) je Dejanetra opisala tudi svoja občutja med opazovanjem spopada med Ahelujem in Heraklom.

Evboji. To je zelo značilno za Dejanerjin značaj, kolikor smo ga lahko spoznali do sedaj: sveta zunaj svojega doma ne pozna in ne zna delovati v njem, zato v svoji pasivnosti potrebuje nasvet drugega: v prologu ji je svetovala vzgojiteljica, sedaj zbor.¹⁰ Znamenja tega nepoznavanja sveta bi lahko iskali tudi v bolj oddaljeni preteklosti in njeno zaupanje umirajočemu Nesosu prav tako pripisali temu vzroku.¹¹

Če na začetku ponovnega pogovora z Lihason pri Dejanerji še zaznamo določeno neodločnost, ki jo, kot se zdi, začuti sel (402–35) in poizkuša namesto nje Lihasa prisiliti k priznanju resnice, pa v nadaljevanju sama prevzame vodenje pogovora in pred vse drugo postavi spoznanje resnice (prim. npr. 453: ἀλλ' εἰπέ πᾶν τὰληθές). Predstavi se kot tista, ki ne beži pred neprijetnimi spoznanji: »Kaj strašnega pa je spoznanje? Ni mar / moj mož že prej imel kopice drugih?« (459–60) Dejanerja Erosu priznava premoč nad smrtniki, in retorično sprašuje, kakšen smisel bi imelo, če bi se upirala temu, ki vlada tudi bogovom: »Kdor se ljubezni zoperstavlja / s pestjo kot bokсар, pameti ni zdrave. / Če še bogovom vlada ta, kot hoče, / če meni – le zakaj bi drugi ženski ne? / Zato: če grajala bi svojega moža/ za to bolezen, res bila bi blazna, / enako, če to žensko: saj ni storila / nič grdega in ni mi škodovala.« (441–48)¹²

S svojo *rhesis* med verzoma 436 in 469 Dejanerja torej izraža željo, da bi od Lihasa izvedela vso resnico. Toda ta pogum pravzaprav zelo spontano izhaja iz njene trenutne pretresenosti in njenega značaja na sploh. Njena želja spoznati resnico je, tako se zdi, povezana s tem, da si Dejanerja v dialogu z Lihason še vedno nekako skuša pojasniti vse, kar se je zgodilo, in se zavedati novega, odločilno spremenjenega položaja.¹³ Zato njenih besed Lihasu med v. 436 in 469 ne moremo imeti za preračunljivo zastavljen varljivi govor, *Trugrede*, ampak bolj za glasno izrečeno notranje preudarjanje in izraz njene pretresenosti.¹⁴ Tudi v najtežjih trenutkih, v globoki pretresenosti, ki sledi spoznanju resnice, ostane Dejanerja prav tista plemenita Dejanerja kot predtem.¹⁵ V začetku naslednjega dejanja bo sicer res delovala v nasprotju s pravkar izrečenimi besedami, toda to nasprotje lahko razumemo z ozirom na njeno sedanjo

10 Prim. Gardiner, *The Sophoclean Chorus*, 124; Riemer, »Chor und Handlung«, 96.

11 Pri čemer ne smemo spregledati dejstva, da je Dejanerja dovezeta za kentavrov nasvet predvsem zaradi ljubezni do Herakla, prim. Ryzman, »Deianeira's Moral Behaviour«, 391.

12 Podobno vv. 491–92.

13 Prim. Lesky, *Die tragische Dichtung der Hellenen*, 211: »Aber wir legen in die Worte Deianeiras kaum zu viel hinein, wenn wir in ihnen die Frau hören, die zu sich selbst spricht, nach Fassung ringt und alles vor sich stellt, was ihr diese Fassung sichern könnte.« Prim. tudi zelo tehtna opažanja Winnington-Ingrama, *Sophocles*, 77–78, med drugim: »Deianira is still trying to make herself believe that the situation is after all tolerable for the woman she thinks herself to be.«

14 Za nasprotno mnenje prim. npr. Ryzman, »Deianeira's Moral Behaviour«, 390.

15 Prim. Beckove besede, »Der Empfang Ioles«, 18, »Die Grundfesten des Hauses, des häuslichen Daseins der Frau sind ins Wanken geraten. Deianeira aber: sie bleibt, die sie war. Sie bewahrt und bewahrt ihr Ethos. Ja, sie wächst.«

pretresenost.¹⁶ V resnici ni treba predpostavljati nobenega pretvarjanja z njene strani, da bi trenutni položaj lahko doumeli s psihološkega vidika. Zdaj namreč še ni sposobna strniti svojih misli, kot bo to storila v naslednjem dejanju (v. 545–51), ampak govori v osuplosti.¹⁷

V okviru tega Dejanjerega preudarjanja lahko razumemo tudi njeno vabilo Lihasu (495–96), naj jo počaka v hiši, da bi pozneje Heraklu odnesel njen dar. Sicer še ne vemo, kaj je ta dar, ko pa bomo to v začetku naslednjega dejanja izvedeli, bomo lahko posumili, da se je že med pogovorom z Lihasom v njej porodila misel, ki jo bo uresničila v nadaljevanju.¹⁸ Vendar pa bi pretiravali, če bi rekli, da je že v tem trenutku Dejanjera ta načrt dokončno sklenila. Tudi na tem mestu moramo njene misli razumeti v dinamičnem smislu: Dejanjera si pojasnjuje nastali položaj in išče izhode iz njega – a dokončno bo svojo odločitev sklenila v naslednjem dejanju.

ODLOČITEV IN DEJANJE

Po zbornski pesmi Dejanjera strne misli o svojem položaju v besedah, polnih žalosti: »Vendar: katera ženska mogla z njo bi / pod isto streho si moža deliti? / Lepota ena, vidim, se razcveta / in druga vene: rosni cvet oko / opija, od vlega se odvrča. / Zato bojim se, da bi Herakles/ ne bil moj mož, a mlajše bil bi moški« (545–51).

Dejanjera je sicer vedela za Heraklovo prejšnjo nezvestobo, a primer z Iolo je bistveno drugačen. Ne da bi čutila sovraštvo do Iole, pa se zaradi nedavnega srečanja z njo vendarle živo zaveda privlačnosti njene cveteče mladosti in svoje nemoči, da bi si spričo nje Herakla pridobila nazaj (prim. v. 545–51). Zdaj lahko občuti, da Herakles ne pripada le njej. Predvsem pa sta Heraklovo ravnanje in prihod Iole spodkopala temelje njenega doma. Iola je tista, ki bo Dejanjero nadomestila znotraj njenega doma.¹⁹ Prav v tem uničujočem po-

16 Kirkwood, *A Study of Sophoclean Drama*, 113–14.

17 Menim, da njenih besed o Heraklovi pretekli nezvestobi ne moremo imeti za načrtno zavajanje Lihasa s primerom, ki ni enak primeru Iole (tako trdi Carawan, »Deianira's Guilt«, 203–204). S tem bi v danem položaju predpostavljali preveliko preračunljivost z Dejanjere strani glede na njena trenutna občutja. Podobno velja glede njenih besed o nepremagljivosti Erosa. Bolj kot za načrtno zavajanje gre pri tem za Dejanjere lastno notranje preudarjanje – ki pa na zavestni ravni še ne prinese dokončne odločitve. V naslednjem dejanju namreč deluje prav nasprotno od teh besed.

18 Lesky, *Die tragische Dichtung der Hellenen*, 211 in Kamerbeek, *The Trachiniae*, 117.

19 Prim. Kyriakou, *The Past in Aeschylus and Sophocles*, 379–80. Zanimivo je avtoričino opažanje, da Dejanjera nikoli ne izrazi strahu, da bi jo Iola nadomestila kot Heraklova zakonita žena in bi bili zaradi tega prikrajšani njeni otroci. Na podlagi tega bi lahko sklepali o dvojem: po eni strani si Dejanjera svoje nesreče ne razlaga s pravnimi termini, morda tudi zato, ker je značajsko pasivna in ji je pravna sfera življenja precej tuja; po drugi strani pa vidimo, da Dejanjera svojo nesrečo doživlja zelo neposredno, kot živo občutje in ne kot sad razumskega doumetja situacije s pomočjo legalističnih pojmov – svojo nesrečo torej dojema s človeške, ne s pravne plati, ne kot odkrnjenje pravic, ampak kot udarec njenemu življenju kot takemu.

segu na območje, ki mu ne pripada, je Heraklova ὄβρις, ki v Dejanetri sproži usodni odziv, porojen iz ogroženosti temelja njenega življenja. Sredi tega brezizhodnega položaja se Dejanetra odloči, da bo segla še po zadnjem sredstvu, ki ji preostaja, da bi si lahko ponovno pridobila Herakla.

Dialog z zborom, ki sledi, si moramo ogledati nekoliko podrobneje, saj je bistveno zaznamoval te odločilne trenutke. Dejanetra doma skriva kri kentavra Nesosa, o kateri ji je slednji tik pred smrtjo dejal, da učinkuje kot lju-bezenski napoj (575–77), a pogled nanjo jo navdaja z dvomi (prim. 582–87). Noče biti kakor tiste ženske, ki se lotevajo predrznih dejanj in so v njenih očeh deležne sovraštva (τάς τε τολμώσας στυγῶ, 583). Reče celo, da je pripravljena opustiti svojo namero, če bi bila ta po mnenju zbora nespametna (586–87). Zbor na te besede odgovori zadržano, niti pritrdilno niti nikalno, in poudarja pomen zaupanja oziroma vzroka za zaupanje (πίστις) v dejanje.²⁰ Če nekdo lahko zaupa, da se bo njegovo dejanje dobro izteklo, potem je upravičeno mnenje, da se ni slabo odločil. Toda Dejanetra se v odgovoru odmakne od zborovega vprašanja, ko pravi, da njeno pritrdilno mnenje/pričakovanje uspeha (τὸ μὲν δοκεῖν, 590)²¹ izhaja iz zaupanja v dejanje, ne vpraša pa se, kaj je v resnici osnova za takšno zaupanje. Hkrati pa njene besede, da ni sredstva, ki ga bo zdaj uporabila, še nikoli preizkusila, kažejo na to, da v resnici dobro razume zborove besede in ve, kje je bistvena težava.²² Zato sicer razume temeljno panto zborovih besed, a vendar si jih poizkuša razložiti tako, da ustrezajo njemu-hotenju. Naslednji odgovor zbora je ključna točka tega pogovora: »V dejanju je spoznanje! Saj le skušnja / te poduči, čeprav drugače misliš.« (592–93)

Te zborove besede (ἀλλ' εἰδέναι χρὴ δρώσαν· ὡς οὐδ' εἰ δοκεῖς / ἔχειν, ἔχοις ἄν γνῶμα, μὴ πειρωμένη) so v zadnjih desetletjih deležne nasprotujočih si interpretacij. Bistveno vprašanje je, kakšna je namera zbora: želi Dejanetro spodbuditi k dejanju ali jo odvrniti od njega; ali pa le izreči splošno resnico, vodilo za pravilno ravnanje? Na kakšen način je torej treba razumeti stopnjevanje od Dejanetrinega τὸ δοκεῖν do zborovega εἰδέναι? Jebbovo stališče je, da je v tem verzu glavni nosilec pomena sedanji deležnik δρώσαν.²³ Po njegovem mnenju zbor ne spodbuja neposredno k delovanju, temveč izreka splošno resnico o tem, da

20 Prim. Easterling, *Sophocles: Trachiniae*, 147.

21 Prim. Lefèvre, *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen*, 15. Na tem mestu – ne pa tudi nujno glede v. 592–93 – se mi zdi mnenje Carawana (»Deianira's Guilt«, 211) upravičeno v delu, ki se tiče Dejanetrinega razumevanja zborovih besed: »She [Dejanetra, op. p.] reasons from experience by a subjective standard: she focuses upon the intended happiness and the pattern of disappointment that meets her every hope. The chorus invokes an objective standard. They urge her to reason from actual consequences, not from the pattern of intentions /.../. But Deianira either cannot or will not look beyond the subjective view: however propitious a turn of events, for her the outcome is always a disappointment of her desires.«

22 Carawan, »Deianira's Guilt«, 209.

23 Zato postavlja sledeči poudarek: »if thou wouldest know, thou must **act**«, Jebb, *Sophocles, The Trachiniae*, ad loc.

brez dejanja ni gotovega védenja.²⁴ Kamerbeekovo mnenje je podobno, le da še nekoliko bolj izpostavlja namenilniško povezavo med *δρᾶν* ter *εἰδέναι*, s čimer bi lahko šlo tudi za impliciten namig k delovanju, in verz razume na sledeč način: *χρὴ σε δρᾶν ὅπως εἴσῃ*, s čimer sledi Mazonu: »Pour être sûr, il faut agir«.²⁵

Toda od objave Solmsenovga članka »ἀλλ' εἰδέναι χρὴ δρῶσαν: The meaning of Sophocles *Trachiniae*« leta 1985 je na plodna tla med raziskovalci nalletela tudi interpretacija, da zbor od Dejanjere zahteva gotovost glede posledic njenega dejanja: dejanja se lahko lotiš, le če si gotov glede njegovih posledic.²⁶ V skladu s to razlago zbor torej bolj ali manj neposredno svari Dejanjero, da mnenje, prepričanje (*τὸ δοκεῖν*) ne zadošča, temveč da mora vedeti z gotovostjo (*εἰδέναι*).²⁷ Toda tovrstno védenje bi si lahko pridobila le s preizkusom, ki pa ga ni nikoli opravila (*πεῖρα δ' οὐ προσωμίλησά πω*, 591). Ravno v tem, ker se je iz nepremišljenosti – brez gotovosti glede posledic in kljub zborovemu svarilu – odločila za dejanje, je po mnenju nekaterih zagovornikov te interpretacijske linije njena krivda.²⁸

Vendar je proti takšni razlagi, ki temelji na Dejanjrinem pomanjkanju izkušenj s sredstvom, ki ga namerava uporabiti, mogoče ugovarjati, da je takšen poizkus v danem položaju kratkomalo nemogoč. Dejanjera napoja ne more uporabiti na drugem kot na Heraklu, za to pa vse do sedaj ni bilo potrebe, saj je, kot rečeno, primer z Iolo bistveno drugačen kot prejšnji primeri Heraklove nezvestobe.²⁹ Je mogoče, da se zbor ne zaveda, da v trenutnem položaju preizkus ni izvedljiv in kljub temu svari Dejanjero, da je treba imeti gotovo védenje, preden se odločiš za dejanje? Če sledimo takšnemu razumevanju, potem dejansko zbor trahinskih deklet postavljamo nad zgodbo, ki se odvija pred njihovimi očmi, na mesto, od koder lahko podajajo moralna vodila brez ozira na konkretno situacijo. Toda zbor na več mestih – kljub starostni in socialni razliki med Dejanjero in trahinskimi dekleti – izraža sočutje z njo, iz česar smemo sklepati, da se, vsaj v določeni meri, zaveda težavnosti njenega položaja.³⁰ Če pa je tako, potem je zboru jasno, da bosta preizkus in resnično dejanje morala sovpasti in da je torej edina pot do spoznanja delovanje, zaradi česar pri

24 Jebb, prav tam, ad loc.: »The Chorus do not say that she ought to make the experiment; but only that, until she does so, she can have no certainty.«

25 Kamerbeek, *The Trachiniae*, 137.

26 Kraus, »Bemerkungen zum Text und Sinn« 99–100. Prim. Solmsenov prevod verzov 592–93 (navedeno pri Lefèvre, *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen*, 16): »But you must know if (when) you act.« Podobno Kraus v svojem prevodu *Trahink (Die Trachinierinnen*, 100): »Doch muß man wissen, wenn man handelt. Wenn du auch zu wissen glaubst, du weißt nicht, eh' du es erprobt.« *Δρᾶν* in *εἰδέναι* v skladu s tem mnenjem torej nista povezana namenilno, ampak časovno oziroma pogojno – gotovost glede posledic dejanja je razumljena kot pogoj za pravilno delovanje.

27 Lefèvre, *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen*, 16.

28 Kraus, »Bemerkungen zum Text und Sinn«, 100; Carawan, »Deianira's Guilt«, 209–11. Dejanjera zagreši *τόλμα*, predrzno dejanje, prim. Lefèvre, *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen*, 17.

29 Kyriakou, *The Past in Aeschylus and Sophocles*, 377.

30 Za mesta, kjer zbor sočustvuje z Dejanjero, gl. op. 27 v članku B. Senegačnika »Deianeira and her guilt«.

njegovih besedah ne more iti za svarilo.³¹ To bi bilo težko verjetno tudi zaradi Dejanejrinih besed v nadaljevanju, ko prosi zbor, naj je ne izda (596–97)³², kar bi bilo težje razumljivo, če bi jo zbor prej svaril, naj dejanja ne stori.

Takšno stališče nam omogoča, da o Dejanejri krivdi razmislimo na globlji ravni, kot pa da jo označimo zgolj za nepremišljenost. Dejanejra se sicer zaveda, da njena odločitev za dejanje ne izhaja iz objektivne gotovosti glede posledic, toda to je položaj, v katerega je dejansko prisiljena. Dejanejra *mora* delovati, sicer se bo uresničila grožnja in njen dom, oïkoc, bo razdejan. Če se zavedamo Dejanejrinega bivanjskega položaja, potem vidimo, da v resnici nima drugega izhoda, kot je delovanje. Strašne posledice tega dejanja nam bodo razkrile vso Dejanejriino brezizhodnost, ki se nahaja v bistvu njene tragičnosti.³³ Dejanejra ni tragična oseba preprosto zato, ker je ravnala nepremišljeno, temveč zato, ker je potisnjena v položaj, kjer mora nekaj storiti, a *ne more* ravnati na podlagi potrebne gotovosti.³⁴

Z usodnim εἰσόμεθα (v. 594), izvedeli bomo, tik pred prihodom Lihasa na prizorišče je njena odločitev zapečaten. Kljub temu da se v njej pojavljajo dvomi, katerih utemeljenosti se zaveda, stori usodno dejanje: po Lihasu pošlje Heraklu hiton, v katerega je vtrla ljubezenski napoj – kentavrovo kri. Ženska, ki ni nikoli delovala v svetu, ženska, ki je bistveno zaznamovana s pasivnostjo, se odloči, da bo segla onkraj meja svojega doma, in se v odločitvi za dejanje poda na njej povsem neznano področje – pri čemer si niti sama ni povsem gotova, da to dejanje ni τόλμα.

31 To bi bilo tudi skladno s tem, da ne Dejanejra ne zbor, nikdar kasneje, torej niti po tragičnem spoznanju o posledicah njenega dejanja, ne omenjata, da bi ravnala proti zborovemu nasvetu, prim. Kyriakou, *The Past in Aeschylus and Sophocles*, 378. Da pri zborovih besedah ne gre za svarilo, velja tudi v primeru, da v zborovih besedah zaznamo neodločnost glede odločitve, kakor to mesto razume Riemer, »Chor und Handlung in den Tragödien des Sophokles«, 97 in 99, nasprotno pa meni Gardiner, *The Sophoclean Chorus*, 125, da zbor Dejanejri svetuje z odločnostjo.

32 »A prosim vas: molčite. Če je skrita, / celo sramota te ne osramoti.«

33 Ta brezizhodnost izvira, kot sem nakazal, iz Dejanejrine temeljne danosti, njene φύσις. Zato njena krivda ne more biti pojmovana zgolj na ravni moralnega ali pravnega prestopka (nepremišljenost ali protizakonita uporaba ljubezenskega napoja – glede tega prim. Bowra, *Sophoclean Tragedy*, 126–28), ampak na bistveno globlji ravni, na kateri Dejanejrina krivda preneha biti krivda v običajnem pomenu. Prim. opažanje B. Senegačnika (»Deianeira and her guilt«, 38), ki to zelo dobro povzema: »Thus Deianeira does not transgress by her act the unwritten laws of nature; on the contrary, she commits it precisely because she follows these laws. She could only avoid the tragic outcome by going against her own human nature. Here lies the true source of her guilt and innocence: the source of her tragic beauty.«

34 Nasprotno Lefèvre, *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen*, 24: »Ihre tj. Dejanejrina ἀμαρτία ist vermeidbar: Sie legt selbst die Kriterien dar, aufgrund deren sie die Anwendung des Zaubermittels hätte unterlassen müssen. Sie ist nicht in der Lage, ihr von Anbeginn an überstark durch Emotionen bestimmtes Verhalten gegenüber Herakles richtig einzuschätzen.« Toda to mnenje ni vzdržno, če si predstavljamo Dejanejrin bivanjski položaj v celoti. Literarni zgodovinarji pri vprašanju tragične krivde pre pogosto izpostavijo le en vidik, ki je sicer pomemben, a ne more nadomestiti celotnega bivanjskega položaja tragičnega junaka. Glede tovrstnega kritičkega iskanja junakove krivde na preozkem obzorju je pomenljivo zapisal Winnington-Ingram (*Sophocles*, 75): »[...] that nice apportionment of blame to which critics are so much more prone than dramatists.«

Toda ali ni s tem, ko deluje v nasprotju s svojim značajem, porušena enotnost njenega značaja? Kako je lahko boječa Dejanejra postala (pre)drzna Dejanejrina? A takšna sodba, ki bi izhajala iz dozdevno neprepričljive povezave Dejanejrinega značaja z njenim dejanjem, bi – zagledana v preozke kriterije verjetnosti – spregledala bistvo njene tragične usode. Kot je upravičeno zapisal Winnington-Ingram, se ravno s tem, ko Dejanejra deluje v nasprotju s svojim prejšnjim pasivnim značajem, najočitneje kaže njen obup.³⁵ Neskladnost Dejanejrinega značaja torej ni šibkost upodobitve, ampak, nasprotno, razkriva globino Sofoklovega psihološkega uvida. Kajti za to neskladnostjo se razkriva globlja Dejanejrina enotnost: vseskozi gori v ljubezni do Herakla – to je bil razlog njenih skrbi v začetku drame in to je tudi razlog za njeno usodno odločitev.

Z usodnim dejanjem se je Dejanejra zapletla v eksistencialno protislovje.³⁶ Malo prej (441–48) je trdila, da je popolnoma nemogoče kljubovati Erosu, zdaj pa sama počne natanko to, saj želi spremeniti njegove poti. Prav s tem pa, ko kljubuje Erosu, se razkrije resničnost njenih prejšnjih besed, da Erosu ni mogoče kljubovati – njeno kljubovanje je namreč utemeljeno prav v ljubezni do Herakla.³⁷ Iz ljubezni se bori proti ljubezni – vse do usodnega konca, ko bo v svoji ljubezni ubila ljubljenega.

Z navezavo na ta tragični paradoks se lahko še enkrat ozremo k Dejanejrinemu obratu iz pasivnosti k odločilnemu dejanju. V omenjenem pogovoru z Lhasom se je odpovedala svojemu delovanju in priznala premoč Erosu. Toda to njeno resignacijo lahko razumemo tudi kot nekakšno nehoteno izročitev same sebe nepremagljivemu božanstvu ljubezni. Prav iz te izročitve in sprijaznenosti z nepremagljivostjo ljubezni pa sedaj, in tu se tragični paradoks še poglobi, izvira odločitev za usodno dejanje: nepremagljiva moč Erosa se sedaj manifestira še drugače, kot je mislila, namreč tako, da jo potisne v dejanje. Sprijaznenost z neuklonljivostjo Erosa torej ne pomeni, da je imuna na njegovo delovanje, ampak prav nasprotno, da postane njegovo orodje, ne da bi bil to njen namen. Kajti s tem, ko je Erosu priznala premoč, mu je hkrati priznala tudi svojo vdanost, ki se zdaj izraža v tem, da Eros deluje prek nje in iz prej povsem pasivne ženske naredi žensko, sposobno tako drznega dejanja.³⁸

35 Winnington-Ingram, *Sophocles*, 78: »The less characteristic the act, then the greater is the evidence of her desperation.«

36 Tragičnost tega protislovja pa je ravno v tem, da je to protislovje zanjo v resnici neizogibno!

37 B. Senegačnik, »Deianeira and her guilt«, 38–39. Prim. tudi Carawan, »Deianira's Guilt«, 205.

38 Misli, ki sem jih zapisal v tem odstavku, dolgujem prof. Branetu Senegačniku, ki mi jih je zaupal v osebni komunikaciji in dovolil, da jih objavim v tem članku.

DRUGO TRAGIČNO SPOZNAVANJE

Tišino po drugi zborni pesmi pretrga Dejanerjin krik, porojen v slutnji tragičnega spoznanja (663–64). Videla je namreč, da je košček volne, s katero je vtirala kentavrovo kri v hiton, razpadel, kar je v njej porodilo zlo slutnjo (705–11). Prepozno je spoznala, kaj je v resnici storila. Tolažeče besede zbora (v. 727–28), da je krivda tistih, ki so grešili nehote, manjša, se je ne dotaknejo. Zavest o krivdi, ki prihaja nadnje, je pregluboka: »Tako pač pravi, kdor ni v zlu udeležen / in ni gorja v življenju svojem skusil.« Sama je proti svoji volji postala *τολμώσα*, ženska, ki je storila predrzno dejanje, o katerih je prej dejala, da jih sovraži (583).

Dramska napetost se s prihodom Hilosa zaostri do skrajnosti. To je vrh napetosti, ki se mora razrešiti s tragičnim spoznavanjem. Hilos ji razkrije resnico o njenem usodnem dejanju (774 isl.). Zdaj je jasno, da je morilka moža, morilka proti svoji volji, morilka iz ljubezni. Sama je storila tisto, za kar se je bala, da se bo pripetilo njenemu možu med njegovimi odpravami po svetu.

Tragično spoznanje lastne krivde požene Dejanjero v smrt. Vzgojiteljica, ki jo je opazovala v poslednjih trenutkih (899–946), poroča o tem, kako je tik pred smrtjo še zadnjič postlala zakonsko posteljo in izrekla svoje zadnje besede: »O moja spalnica, o postelja / zakonska – z bogom zdaj! Nikoli več / ne sprejmeta me v sna naročje sladko.« Kraj Heraklove bližine je postal kraj bližine smrti. Iz Heraklove žene je postala Hadova nevesta. Kot je poudaril B. Seidensticker, samota spalnice simbolizira Dejanjirino notranjo in zunanjo samoto.³⁹ Pomenljiv je tudi način njenega samomora: življenje si vzame z mečem, tako kot Evridika v *Antigoni* (1301–1305).⁴⁰ Meč spada k moškemu,

39 Seidensticker, »Die Wahl des Todes bei Sophokles«, 112.

40 Pri Diodoru Sicilskem, *Bib. hist.* 4.38.3 in (Psevdo)Apolodorju, *Bib.* 2.7.7. se Dejanjera obesi – prav drugačna upodobitev njene smrti pri Sofoklu nas upravičeno napeljuje na misel o posebni, simbolni dramski vlogi samomora v *Trahinkah*. Prim. tudi Seidensticker, »Die Wahl des Todes bei Sophokles«, 112–114; Carawan, »Deianira's Guilt«, 219. Interpretacija Dejanjirinega samomora, ki jo je podala N. Loraux (*Tragic Ways of Killing a Woman*, 55), nima prave podlage v dramskem besedilu. Njena teza je, da gre pri opisu Dejanjirinega samomora za načrtno protislovje, ki kaže na dejstvo, da je Dejanjera, čeprav si je izbrala moški način smrti, ostala ujeta v mejah svojega spola. N. Loraux to mnenje utemeljuje na dozdevnem nasprotju med tem, da je Dejanjera pred smrtjo razkrila svojo levo stran (926), z mečem pa se je zabolila pod jetra (931), ki se nahajajo na desni strani. Rešitev, ki jo podaja N. Loraux, je, da se je Dejanjera zabolila tako pod jetra kot tudi v levo stran (morda ima pri tem v mislih vbod, ki bi segel z leve strani pod jetra?). Tej interpretaciji, ki predpostavlja, da je Sofokles v opis Dejanjirine smrti vpletel takšno besedilno zanko, lahko postavimo nasproti drugo, prepričljivejšo. P. Easterling v komentarju (*Sophocles: Trachiniae*, 191) k verzu 931 (*πλευρὰν ὑφ' ἧπαρ καὶ φρένας πεπληγμένην*) ugotavlja naslednje: »poetic descriptions of anatomy tend to be vague; this probably echoes *Od.* 9.301 [...] and means nothing more precise than 'to her vitals'.« Sofoklu torej ne gre toliko za natančen anatomski opis mesta vboda, ampak za prikaz usodnosti tega dejanja, za prikaz smrtne rane, zadane »središču življenja« v človeku. To je še toliko bolj očitno, ker poleg ἧπαρ stoji tudi φρήν, ki je v grškem pojmovanju središče življenja. Neskladno bi bilo, če bi bila ena beseda vzeta strogo anatomsko, druga pa simbolno. Prim. tudi besede sla v *Ant.* 1315 o samomoru Evridike, ki si je usodni udarec prav tako zadala ὑφ' ἧπαρ. Za uporabo besede φρήν pri Sofoklu prim. Sullivan, *Sophocles' Use of Psychological Terminology*, 43–60.

torej Heraklovemu predstavnemu svetu – v trenutku njene smrti je Herakles simbolno prisoten, je tako rekoč tisti, ki ji prizadene smrtno rano. Natanko takšno simbolno prisotnost drugega lahko vidimo tudi pri Heraklu: smrtno rano mu je zadal s kentavrovo krvjo natrt hiton, v katerem je simbolno prisotna Dejanejra. Zato lahko pritrdimo Seidenstickerju, ki je zapisal: »Junaka dvojne tragedije pogubita drug drugega, ubijeta pa se z orožjem, ki je značilno zanj in za njun svet: z oblačilom in mečem, ki poleg tega pridobita tudi simbolni pomen. Herakles gori v Dejanejrini ljubezni, Dejanejro pa ubije surova Heraklova moškost.«⁴¹ Prepletena na ta simbolni način kaznujeta drug drugega, ne da bi to hotela: Herakles »gori« v Dejanejrini ljubezni, potem ko se je prekršil zoper nedotakljivost doma, Dejanejra pa podleže rani meča, potem ko je zagrešila usodno τόλμα. Toda poudariti moramo, da je Dejanejrin samomor globlji od zgolj smrtne kazni, ki jo zada sama sebi. Je znamenje globokega obupa v položaju, ko je izgubila ves življenjski smisel.⁴²

ZAKLJUČEK

Vlogo Dejanejre v *Trahinkah* moramo razumeti v celoti njenega bivanjskega položaja, usodno zaznamovanega z nepremagljivostjo Erosa in nepopolnostjo človeškega védenja. Le tako se lahko v polnosti zavemo dramske napetosti, ki jo Sofokles skrbno stopnjuje s tragično ironijo, nenehnim poglobljanjem smisla izrečenih besed in z usodno odločitvijo, dokler se ta napetost ne zaostri do skrajnosti in razreši v tragičnem spoznanju. Dve tragični spoznanji zaznamujeta Dejanejrino usodo, pri čemer je prvo spoznanje tudi motivacija za drugo: spoznanje o resničnem vzroku Heraklovega napada na Ojhalijo in spoznanje o tem, da je zadala smrtno rano njemu, ki je smisel njenega življenja. V ljubezni je ubila ljubljene – s tem se Dejanejrin obup zaostri do skrajne mere. Ne more si opravičiti za dejanje, ki ga je storila kljub vsem svojim pomislekom, besede opravičenja bo kasneje, ko bo že prepozno, zanj našel le njen sin Hilos. Toda njenega dejanja ne moremo pripisati le nepremišljenosti in v tem iskati bistva njene krivde. Njena ἀμαρτία je bistveno globlje povezana z njeno tragično usodo, saj izvira iz njene temeljne bivanjske brezizhodnosti,

41 Seidensticker, »Die Wahl des Todes bei Sophokles«, 114: »Die beiden Helden der Doppeltragödie stürzen sich gegenseitig ins Verderben, und sie töten sich mit den für sie und ihre Welt charakteristischen Waffen: Gewand und Schwert, die zudem symbolische Bedeutung gewinnen. Herakles verbrennt in der Liebe Deianeiras, Deianeira stirbt an der brutalen Männlichkeit des Herakles.«

42 Ta obup je seveda tudi globlji od bremena javnega mnenja, glede katerega sicer Dejanejra ni ravnodušna (prim. v. 596–97 in 721–22), prim. Ryzman, »Deianeira's Moral Behaviour«, 396. Težavnosti Dejanejrinega bivanjskega položaja, v katerem se je odločila za usodno odločitev, se bo Hilos zavedel prepozno (v. 935). Iz njegovih ust kasneje slišimo materino opravičenje: »Na kratko: v čisti želji je grešila. (v. 1136)« Herakles takšnega širšega razumevanja ženinega dejanja ni zmožen.

ko v danem položaju v resnici ni mogla ne delovati. Še na edini način, ki ji je preostal, si je Herakla poskušala pridobiti nazaj – in ga s tem za vselej izgubila. Zato je Dejanejra resnična tragična junakinja, kriva brez krivde, postavljena v tragični svet, kjer se resnični smisel besed in dejanj razkrije šele, ko je že prepozno.

Toda pri tem ne smemo spregledati dveh pomembnih stvari. Po eni strani se je prav prek Dejanejrine usodne zmote uresničila božanska preokba glede Heraklove smrti. Drama se bo sicer končala brez opisa njegove apoteoze na Ojti in s tem izpostavila človeški vidik Heraklovega trpljenja, toda atensko občinstvo je zaradi svojega poznavanja nadaljevanja mitološke zgodbe lahko slutilo, kaj se bo zgodilo s Heraklom, ko bo prestal predsmrtne muke. Tisto, kar je bilo v očeh Dejanejre usodna zmota, je bilo torej v božanskem vzročnem redu prehod k Heraklovi apoteozi. Po drugi strani pa, in to je verjetno še večja odlika *Trahink*, Dejanejra prav na ozadju trpkih udarcev usode zasiže v svoji *tragični lepoti*. Njena plemenitost, ki se kaže ob sprejemu ojhalijskih ujetnic, njena ljubezen do Herakla, zaradi katere v usodni odločitvi seže prek meja svojega običajnega sveta, in njene ganljive besede pred smrtjo razkrivajo globino njenega občutenja lastne usode v teh tragičnih trenutkih. Predsmrtne solze, v katerih je skrito vse njeno življenje, so najlepši odsev njene *tragične lepote*.

Sergej Valijev
Univerza v Ljubljani
sergej.valijev@gmail.com

BIBLIOGRAFIJA

Primarni viri

- Campbell, D. A., izd. in prev. *Greek Lyric: Bacchylides, Corinna, and Others*, 4. zv. Loeb Classical Library 461. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.
- Easterling, P. E., izd. *Sophocles: Trachiniae*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Frazer, J. G., izd. in prev. *Apollodorus: The Library*, 1. zv. Loeb Classical Library 121. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Jebb, R. C., izd. in prev. *Sophocles: The Plays and Fragments. Part V: The Trachiniae*. Cambridge: Cambridge University Press, 1902.
- Lloyd-Jones, H., izd. in prev. *Sophocles: Antigone. The Women of Trachis. Philoctetes. Oedipus at Colonus*. Loeb Classical Library 21. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994.
- Merkelbach, R. in M. L. West, izd. *Fragmenta Hesiodica*. Oxford: Clarendon Press, 1967.
- Oldfather, C. H., izd. in prev. *Diodorus Siculus: Library of History, Volume II: Books 2.35–4.58*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
- Sofokles. *Ajant. Trahinke. Filoktet*. Prevod Ajanta in Filokteta: K. Gantar. Prevod *Trahink*: B. Senegačnik. Maribor: Založba Obzorja, 2000.

Sophokles. *Die Trachinierinnen (Die Heimkehr des Herakles)*. Nemški prevod W. Kraus. Stuttgart: Reclam, 1989.

Sekundarna literatura

- Beck, A. »Der Empfang Ioles. Zur Technik und Menschengestaltung im ersten Teile der Trachinierinnen«. *Hermes* 81 (1953): 10–21.
- Bowra, C. M. *Sophoclean Tragedy*. Oxford: Clarendon Press, 1944.
- Carawan, E.: »Deianira's Guilt«. *Transactions of the American Philological Association* 130 (2000): 189–237.
- Gardiner, C. P. *The Sophoclean Chorus. A Study of Character and Function*. Iowa City: University of Iowa Press, 1987.
- Goldhill, S. *Sophocles and the Language of Tragedy*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Kamerbeek, J. C. *The Plays of Sophocles: commentaries. Part II. The Trachiniae*. Leiden: E. J. Brill, 1959.
- Kirkwood, G. M. *A Study of Sophoclean Drama*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1958.
- Kraus, W. »Bemerkungen zum Text und Sinn in den Trachinierinnen«, *WSt* 20 (1986): 87–108.
- Kyriakou, P. *The Past in Aeschylus and Sophocles*. Berlin in Boston: De Gruyter, 2011.
- Lefèvre, E. *Die Unfähigkeit, sich zu erkennen: Sophokles' Tragödien*. Leiden: Brill, 2001.
- Lesky, A. *Die tragische Dichtung der Hellenen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1972.
- Loroux, N. *Tragic Ways of Killing a Woman*. Angleški prevod A. Forster. Cambridge, MA in London: Harvard University Press, 1987.
- Parlavantza-Friedrich, U. *Täuschungsszenen in den Tragödien des Sophokles*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1969.
- Riemer, P. »Chor und Handlung in den Tragödien des Sophokles«. V: P. Riemer in B. Zimmermann, ur, *Der Chor im antiken und modernen Drama*, 89–112. Stuttgart: J.B. Metzler, 1998.
- Ryzman, M. »Deianeira's Moral Behaviour in the Context of the Natural Laws in Sophocles' 'Trachiniae'«. *Hermes* 119 (1991): 385–98.
- Seidensticker, B. »Die Wahl des Todes bei Sophokles«. V: J. de Romilly, ur., *Sophocle. Sept exposés suivis de discussions*, 105–44. Entretiens sur l'antiquité classique 29. Ženeva: Fondation Hardt, 1983.
- Senegačnik, B. »Deianeira and her guilt«. *Živa antika* 53.1–2 (2003): 23–39.
- Sullivan, S. D. *Sophocles' Use of Psychological Terminology: Old and New*. Ottawa: Carleton University Press, 1999.
- Winnington-Ingram, R. P. *Sophocles: An Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

POVZETEK

V članku osvetlujem nekatere ključne vidike Dejanejrine tragične usode. Začnem s prikazom Sofoklove uporabe tragične ironije, ki izvira iz Dejanejrinega nepopolnega poznavanja smisla lastnih besed, in nadaljujem z opisom njenega prvega tragičnega spoznanja, ko se ob spoznanju resničnega vzroka Heraklovega napada Ojhalije zamajejo temelji njenega življenja. V pretresenosti se kljub pomislekom odloči za usodno dejanje. Toda tega dejanja ne moremo imeti zgolj za nepremišljenost, temveč ga moramo razumeti na ozadju brezizhodnosti njenega bivanjskega položaja. Njeno drugo tragično spoznanje, spoznanje o tem, da je v ljubezni zadala smrtno rano svojemu ljubljenu, dokončno utrdi občutje brezupnosti, iz katerega Dejanejra vidi izhod le v smrti. A v njenih ganljivo upodobljenih trenutkih slovesa se lahko še enkrat zavemo tragične lepote te ženske, ki ji je njena neomajna ljubezen paradokсно vzela smisel življenja.

Ključne besede: Sofokles, Trahinke, Dejanejra, tragična ironija, tragično spoznanje

SUMMARY

Tragic Beauty: On the Deianeira of Sophocles

The article sheds light on several key aspects of Deianeira's tragic fate. Beginning with a presentation of Sophocles' use of tragic irony, which arises from Deianeira's ignorance of the meaning of her own words, it continues by describing her first tragic recognition: her realisation of the true cause of Heracles' attack on Oechalia, which shakes the foundations of her life. In her shock she decides on her fateful deed, which cannot be interpreted as mere thoughtlessness but must be considered in the broader frame of her hopeless existential condition. Her second tragic recognition, that is, recognition of the fact that she has inflicted out of love a mortal wound on her beloved, conclusively reinforces her feeling of hopelessness, from which she considers death to be the only exit. However, in her movingly depicted moments of farewell we can once again perceive the tragic beauty of the woman who is paradoxically robbed of the meaning of her life by her steadfast love.

Keywords: Sophocles, Trachiniae, Deianeira, tragic irony, tragic recognition